

МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351:658.001.76

Є.О. Коваленко

кандидат наук з державного управління
Класичний приватний університет

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

У статті розкрито сутність поняття “інноваційна інфраструктура”; проаналізовано проблеми створення інноваційної інфраструктури в Україні; визначено основні напрями державної політики щодо формування інноваційної інфраструктури в Україні.

Ключові слова: державна політика, інноваційна інфраструктура, центри трансферу технологій, технопарки, бізнес-інкубатори.

I. Вступ

Інтеграція України в світове господарство та її адаптація до вимог європейської спільноти зумовлює формування нових підходів до розвитку науково-інноваційної сфери, яка комплексно об'єднує виробництво, науку, освіту, управління, фінанси, культуру та інші складові суспільного життя. Невід'ємною складовою стратегії науково-інноваційного розвитку економіки України є державна політика формування інноваційної інфраструктури, що, насамперед, ґрунтується на створенні сприятливих умов для функціонування суб'єктів інноваційної діяльності та об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва.

Огляд наукової літератури показав, що це питання вивчають такі вчені, як: О. Амоша, В. Антонюк, В. Геєць, Н. Гончарова, А. Дегтяр, Е. Жнакіна, О. Крюков, А. Мерзляк, О. Новікова, В. Приходько, Н. Рудь, В. Семиноженко, В. Соловійов, В. Стадник, Л. Федулова та ін. У багатьох дослідженнях визначено актуальні проблеми й суперечності інноваційного розвитку, перешкоди на шляху досягнення кращих світових систем, обґрунтовано особливості та недоліки інноваційного розвитку промисловості України, але формуванню інноваційної інфраструктури приділено недостатньо уваги.

II. Постановка завдання

Мета статті – розкрити сутність поняття “інноваційна інфраструктура”; проаналізувати проблеми створення інноваційної інфраструктури в Україні; визначити основні напрями державної політики щодо формування інноваційної інфраструктури в Україні.

III. Результати

Сьогодні одним із пріоритетних завдань державної політики в Україні є формування інституціональних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки на всіх рівнях: національному, регіональному, локальному. Базовими поняттями інноваційної економіки стають інновація, інноваційна діяльність, інноваційна інфраструктура [5, с. 60].

Міжнародний і вітчизняний досвід установ, які функціонують у сфері інноваційної діяльності, дає змогу виділити такі поняття щодо визначення інноваційної інфраструктури. Так, у Законі України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р. № 40-IV інноваційну інфраструктуру визначено як сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Російські вчені Т. Ісмаїлов і Р. Гамідов зазначають, що інноваційна інфраструктура – організації (установи), які сприяють здійсненню інноваційної діяльності, тобто комплекс організацій (установ), що мають підлеглий і допоміжний характер, які обслуговують інновацію й забезпечують умови нормального перебігу інноваційного процесу. До складу інфраструктури входять: інноваційно-технологічні центри, технологічні інкубатори, технопарки, навчально-ділові центри та інші спеціалізовані організації [5, с. 60].

На нашу думку, інноваційна інфраструктура – це сукупність юридичних осіб, ресурсів і засобів, що забезпечують матеріально-технічне, фінансове, організаційно-методичне, інформаційне, консультаційне та інше обслуговування інноваційної діяльності.

Об'єктами інфраструктури підтримки підприємства є: бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технопарки, лізингові центри, фінансово-кредитні установи (кредитні спілки, інші установи взаємного кредитування, кредитно-гарантійні установи), фонди підтримки підприємства, інвестиційні, інноваційні фонди й компанії, довірчі товариства, фондів та товарні біржі, інформаційно-консультативні установи, страхові компанії, аудиторські фірми [5, с. 60].

Таким чином, розвиток інноваційної інфраструктури має забезпечуватися, насамперед, створенням інноваційних підприємств (інноваційних центрів, технопарків, інноваційних бізнес-інкубаторів тощо) та утворенням кластерів, взаємопов'язаних систем, необхідних для ефективного здійснення всього циклу інноваційної діяльності – від генерації ідеї до реалізації нововведення.

Інноваційна інфраструктура зумовлює темпи (швидкість) розвитку економіки країни. Досвід розвинутих країн світу підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку неминуче виграє той, хто має розвинуту інфраструктуру створення й реалізації інновацій, хто володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності.

Існують певні проблеми, що стримують розвиток інноваційних процесів в Україні, а саме: відсутність науково-методологічної бази формування інноваційної системи; відсутність системності в здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки; здійснення державного управління інноваційною діяльністю без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, інтегралу її реалізації, послідовної на вищезазначеній зовнішньої та внутрішньої економічної політики; відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери; неготовність апарату державного управління до предметної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток економіки; здійснення державного управління інноваційною діяльністю за галузевим принципом; нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності; недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень і впровадження інноваційних розробок; інноваційна сфера нашої країни досі не стала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів. Значною мірою такий результат пов'язаний з обмеженими можливостями держави в спрямуванні фінансових потоків на інноваційний розвиток економіки й недостатнім державним стимулюванням інноваційної діяльності [2, с. 441].

Варто зазначити, що створення інноваційної інфраструктури є однією з основних форм підтримки та активізації інноваційної

діяльності у сфері малого підприємництва. При цьому формування інноваційної інфраструктури має бути спрямоване на підтримку як початківців, так і вже існуючих суб'єктів малого підприємництва, які розробляють і використовують нові технології та нововведення науково-технічного характеру.

Інноваційна інфраструктура підтримки малого інноваційного підприємництва є сполучною ланкою між науково-технічною розробкою й виробництвом, виготовленням наукоємної продукції та її продажем. Вона є складовою системи управління інноваційними процесами в країні. Інноваційну інфраструктуру можна також визначити як сукупність підприємств, організацій та установ, видів їх діяльності, покликаних забезпечити весь ланцюг нововведень: від розробки до просування на ринку інноваційного продукту в галузі техніки, технології, організації праці та управління, націлених на сприяння суб'єктам малого підприємництва в широкому спектрі проблем і, як правило, на пільгових умовах. Метою формування інфраструктури підтримки малих інноваційних підприємств є створення найбільш оптимальних умов для їх функціонування на основі забезпечення комплексної допомоги малим підприємствам у різних напрямках.

Завдання створення в Україні інноваційної інфраструктури та її активне використання з метою сприяння інноваційному розвитку вітчизняної економіки достатньо чітко сформульовано в "Концепції розвитку національної інноваційної системи" (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р) та в Державній цільовій економічній програмі "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009–2013 рр. (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 р. № 447). На жаль, помітного просування в напрямі виконання цих завдань не спостерігається. Основна причина полягає в недостатньому бюджетному фінансуванні відповідних заходів. Крім того, відповідальні органи влади не сформували конкретного механізму розвитку інноваційної інфраструктури.

Для створення умов для реалізації інноваційних процесів у будь-якій сфері необхідними умовами є доступність та достовірність інформації; достатність фінансових ресурсів, у тому числі венчурний капітал; якісна та об'єктивна науково-технічна експертиза; захист об'єктів інтелектуальної власності; поширення інформації та досвіду ефекту нововведень; організація навчання й консультування кадрів, а також вирішення цілого ряду інших питань. Виходячи із цього, може бути запропонована класифікація інноваційної інфраструктури, яку можна розглядати як систему, що складається із сукупності взаємопов'язаних підсистем:

інформаційно-консультаційного забезпечення; фінансового забезпечення; науково-технічної експертизи; виробничо-технологічної підтримки; страхування фінансових ризиків за інноваційними проектами; зв'язку та телекомунікацій; сертифікації й ліцензування; маркетингу; рекламної та виставкової діяльності; патентування й захист інтелектуальної власності; підготовка та перепідготовка кадрів [9, с. 334]. Оскільки інноваційна інфраструктура є підсистемою ринкової, в її складі можна виділити аналогічні складові. Наприклад, інституційну, інформаційну, нормоутворювальну та ментальну складові, або матеріально-технічний, фінансовий, кадровий, виробничий та інформаційно-консультаційний блоки. Також на основі цього слід зазначити, що інноваційна інфраструктура містить елементи загального та специфічного призначення. Перші є загальними для всіх підсистем ринкової інфраструктури, другі забезпечують діяльність переважно інноваційної сфери. Певні установи та організації, наприклад, банки, можуть виконувати функції інноваційної інфраструктури лише частково. До елементів загального призначення можна віднести, наприклад, центри з проведення виставок та демонстрацій. Елементи спеціального призначення вимагають окремої детальної класифікації [4, с. 36].

Досвід розвинутих держав свідчить, що інноваційна інфраструктура є комплексною системою, яка слугує не лише для стимулювання безпосередньо науково-дослідної діяльності, а й засобом комерціалізації її результатів, саме тому розвиток інноваційної інфраструктури повинен ґрунтуватися на принципах системності та цілісності, тобто для повноцінного й ефективного функціонування однаково необхідними є абсолютно всі ланки. Саме з метою забезпечення такого комплексного розвитку інноваційної інфраструктури важливим є вироблення єдиної цілісної стратегії та активна участь у її реалізації як представників бізнесу, так і державних органів влади, зокрема на регіональному та місцевому рівнях [8, с. 333].

Тож державна політика щодо формування інноваційної інфраструктури в Україні має бути спрямована на використання елементів світового досвіду в цій сфері та створення реальних можливостей його використання, в тому числі встановлення оптимальної послідовності їх впровадження у вітчизняну практику.

Важливою ланкою інноваційної інфраструктури є центри трансферу технологій. У багатьох організаціях і установах України вже створені та функціонують такі центри. Проте реальний досвід їх діяльності важко поширити та використати для нарощування кількості таких центрів і підвищення якості їх роботи, оскільки на шляху їх становлення в Україні лежить низка перешкод: відсутність повного й комплексного нормативно-право-

вого забезпечення; недостатність державної підтримки у сфері фінансування та субсидування; неналагодженість взаємозв'язку між освітою, наукою, державою й бізнесом; відсутність достатнього та узгодженого інформаційного забезпечення суб'єктів інноваційного процесу у вигляді баз даних щодо існуючих наукових розробок, потреб бізнесу та суспільства, можливості фінансування досліджень, отримання грантів, програм підтримки наукових досліджень тощо [3, с. 87–88].

Для вирішення цих проблем потрібна організаційно-інформаційна підтримка (на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) центрів трансферу технологій, які розробляються й уже розроблені в Україні, з перспективою відпрацювання основних принципів створення та функціонування відповідних центрів, з урахуванням набуття ними досвіду поведінки з інтелектуальною власністю й поступовим розвитком інноваційної інфраструктури в країні в цілому.

Державна політика створення інноваційної інфраструктури в Україні також має бути спрямована на визначення регіональних інноваційних пріоритетів технологічного розвитку виробничої сфери регіону на довгострокову й середньострокову перспективу. На цій основі, разом з Регіональними центрами, які підпорядковані центральним органам виконавчої влади (міністерств і відомств), що відповідальні за певні ланки інноваційного розвитку, можна планувати утворення бізнес-інкубаторів, технопарків і фондів підтримки інноваційного підприємництва за участю згаданих Регіональних центрів інноваційного розвитку та запроваджувати відповідні процедури утримання елементів інноваційної інфраструктури [7].

Технопарки й бізнес-інкубатори є провідними формами активізації інноваційного процесу. Технопарки є одним із найефективніших організаційно-економічних механізмів розробки та впровадження інновацій. Діяльність технопарків – це не просто звичайна комерційна діяльність. Це – ризикова діяльність, яка в кінцевому підсумку слугує інтересам не окремого підприємця, а держави в цілому, оскільки примножує її науково-технічний потенціал. Крім того, ця діяльність є фундаментом конкурентоспроможності національної економіки на досить тривалий період. Технопарки виконують не тільки суто комерційні завдання, а й реалізують найважливіші суспільні функції у вітчизняному народному господарстві. Тому цілком природно й економічно обґрунтовано, що держава повинна створювати для суб'єктів, які здійснюють таку діяльність, певний пільговий режим [1, с. 26].

Бізнес-інкубатори є носіями передової технології підтримки малого бізнесу й інновацій. Бізнес-інкубатор – це один з варіантів

організаційних форм взаємодії науки та підприємництва, що являє собою складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує, поряд з іншим, сприятливі умови для ефективної діяльності новостворених малих інноваційних фірм, які реалізують цікаві наукові ідеї. Бізнес-інкубатори надають інноваційні послуги, до яких належать: оренда приміщень; прокат наукового й технологічного устаткування на певний період; консультації з економічних та юридичних питань; фінансові послуги; експертиза інноваційних проектів (науково-технічна, екологічна, комерційна); інформаційне та рекламне забезпечення тощо. Формування й реалізацію державної політики підтримки та розвитку бізнес-інкубаторів, як і всієї інноваційної інфраструктури, повинні забезпечувати органи державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів при взаємодії з науковими, суспільними союзами й об'єднаннями підприємств [6, с. 37].

Слід мати на увазі, що інноваційна інфраструктура повинна бути налаштована на реальну соціально-економічну структуру певної території, і розвиток цієї території повинен спричинити модернізацію інноваційної інфраструктури. Із цією метою слід організувати постійно діючі семінари, курси підвищення кваліфікації, тренінги для представників регіонів щодо освоєння ними нових засобів визначення регіональних інноваційних пріоритетів та їх участі в процедурах прийняття рішень щодо технологічного розвитку виробничої сфери. Також важливим напрямом у формуванні державної політики щодо створення інноваційної інфраструктури в Україні має бути розвиток інформаційно-комунікаційного середовища для підвищення управлінської культури представників органів управління, починаючи з органів місцевого самоврядування, враховуючи органи регіонального управління та залучаючи до оперативного управління представників центральних органів виконавчої влади.

IV. Висновки

Створення сприятливих умов для розвитку інноваційної інфраструктури – турбота органів державної влади. Без сильної цілеспрямованої державної політики в галузі інноваційної діяльності домогтися докорінного перелому в підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних виробництв неможливо. Напрямами державної політики щодо створення інноваційної інфраструктури в Україні є: вироблення єдиної цілісної стратегії та активна участь у її реалізації представників бізнесу й державних органів влади; організаційно-інформаційна підтримка центрів трансферу технологій; планування утворення бізнес-інкубаторів, технопарків і фондів

підтримки інноваційного підприємництва; розвиток інформаційно-комунікаційного середовища для підвищення управлінської культури представників органів управління.

Список використаної літератури

1. Галиця І.О. Механізми функціонування технопарків та бізнес-інкубаторів / І.О. Галиця // Економіка промисловості. – 2005. – № 4. – С. 22–32.
2. Гринько Т.В. Формування інноваційної інфраструктури України як основи активізації інноваційної діяльності підприємств / Т.В. Гринько // Вісник НУ “Львівська політехніка”. Проблеми економіки та управління. – 2008. – № 628. – С. 438–442.
3. Жураковська М.Б. Особливості функціонування центрів трансферу технологій в Україні / М.Б. Жураковська // Економіка та право. – 2011. – № 2. – С. 86–91.
4. Канаєва М. Класифікація складових та елементів інноваційної інфраструктури / М. Канаєва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – Вип. 99–100. – С. 35–39.
5. Нежиборець В. Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, рішення / В. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності : наук.-практ. журнал. – К. : Н-д. ін-т інтелектуальної власності АПН України. – 2007. – № 5. – С. 60–69.
6. Немченко А.Б. Бізнес-інкубатори в сфері сучасної державної підтримки розвитку регіональної інноваційної інфраструктури / А.Б. Немченко // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – С. 36–42.
7. Соловійов В.П. Передумови та реалії створення інноваційної інфраструктури в Україні [Електронний ресурс] / В.П. Соловійов // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури : матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Л. : НУ “Львівська політехніка”. – 2011. – Режим доступу: <http://mail.finconsul.net.ua/investuvanya/konferentsiji/problemy-formuvanya-ta-rozvytku-inovatsijnoji-infrastruktury/peredumovy-ta-realiji-stvorenya-inovatsijnoji-infrastruktury-v-ukrajini.html>.
8. Шотік Т.М. Інноваційні інфраструктури країн світу / Т.М. Шотік // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Логістика. – 2010. – № 669. – С. 327–334.
9. Шуст О.А. До питання формування інноваційної інфраструктури в АПК / О.А. Шуст // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія – “Економіка, аграрний менеджмент та бізнес”. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 2. – С. 332–341.

Стаття надійшла до редакції 10 квітня 2012 р.

Коваленко Е.А. Государственная политика по формированию инновационной инфраструктуры в Украине

В статье раскрыта сущность понятия “инновационная инфраструктура”; проанализированы проблемы создания инновационной инфраструктуры в Украине, определены основные направления государственной политики по формированию инновационной инфраструктуры в Украине.

Ключевые слова: государственная политика, инновационная инфраструктура, центры трансфера технологий, технопарки, бизнес-инкубаторы.

Kovalenko E. Public policy concerning innovation infrastructure in Ukraine

The article reveals the essence of the concept of “innovation infrastructure”, analyzes the problems of innovation infrastructure in Ukraine, the main directions of state policy concerning innovation infrastructure in Ukraine.

Key words: public policy, innovation infrastructure, technology transfer centers, technology parks, business incubators.